

कोलम्बसाचा वृत्तांत

(रॉबर्टसन यांच्या 'हिस्ट्री ऑफ अमेरिका'च्या
आधारे केलेला अनुवाद)

लेखक

महादेव गोविंद शास्त्री

समन्वय प्रकाशन, कोल्हापूर

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रिब्युटर्स

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.
ajabpublications@gmail.com

कोलम्बसाचा वृत्तांत : महादेव गोविंद शास्त्री

© सुरक्षित

प्रकाशक

समन्वय प्रकाशन

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

riyapublications@gmail.com

प्रमुख वितरक

अजब डिस्ट्रीब्युटर्स

६७८-ई, निदान हॉस्पिटलसमोर,
शाहूपुरी, २ री गल्ली, कोल्हापूर.

ajabpublications@gmail.com

अक्षरजुळणी

भरत यादव

मुखपृष्ठ

चित्रमित्र पब्लिसिटी, कोल्हापूर.

मुद्रक

ऋग्वेद प्रिंटर्स, पुणे.

आवृत्ती

सप्टेंबर, २०१३

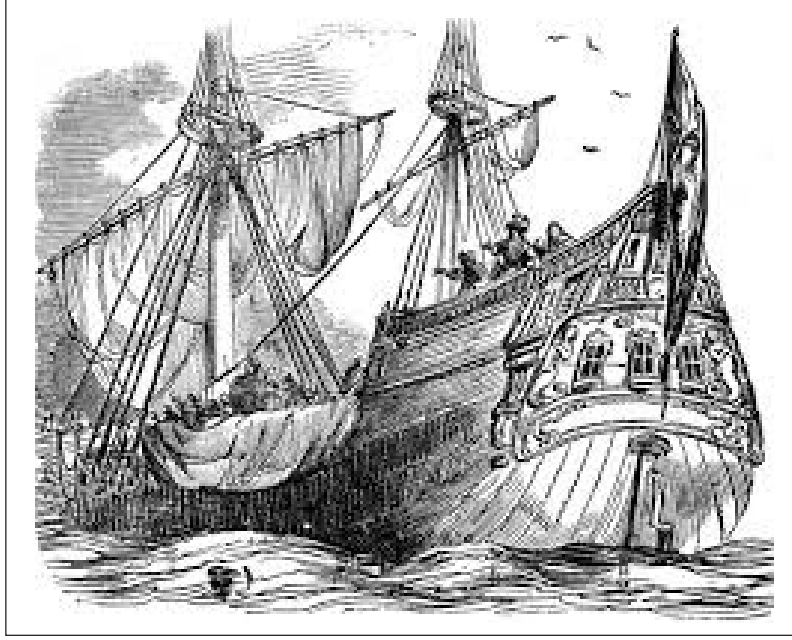
किंमत

₹ १७०/-

कोलम्बसाचा वृत्तांत

पोर्तुगीज लोकांनी नवीन देश शोधून काढिले, या कीर्तीस भुलून अन्यदेशींचे लोक त्यांच्या चाकरीस राहिले होते, त्यांत ख्रिस्तोफर कोलोन अथवा कोलम्बस म्हणून एक पुरुष होता. हा जेनवा देशींच्या प्रजासत्ताक राज्याच्या ताब्यातला होता. याचा जन्मकाल अथवा जन्मभूमि यांतून एकही निश्चितपणें ठाऊक नाही; परंतु हा ज्या कुळांत उत्पन्न झाला तें कूळ अनेक दुर्दैवप्रसंगांनीं जरीं गरीबीस मिळालें होतें, तरी तें संभावित असे. या कोलम्बसाच्या वडिलांनीं आपल्या निर्वाहाकरितां सफरी लोकांचें काम पत्करिलें होतें; त्या उद्योगांत मनुष्याची प्रख्याति करणारे असे विशेष गुण व बुद्धि, हीं याच्याठायीं लहानपणींच दिसूं लागलीं. हा जो याच्या बुद्धीचा मुळचा कल त्यास याच्या आईबापांनीं प्रतिबंध न करितां याजकडून विद्याभ्यास करवून तो कल वाढवून स्थिर केला, असें दिसतें. त्या काळीं शास्त्रविद्या शिकविण्याविषयीं काय ती लाटिन भाषा असे, त्या भाषेचे काही ज्ञान याने संपादन केल्यानंतर यास भूमिति, भूसृष्टिविद्या, ज्योतिष व नकाशे काढण्याची कला, हीं शिकवूं लागले; तेव्हां नौकागमनविद्या म्हणून जो याचा आवडता विषय त्याचा आणि त्या विद्यांचा परस्पर संबंध म्हणून त्यांजकडेस हा इतकी उत्कंठा व ओढ धरून प्रवृत्त झाला, कीं त्या विद्यांचें अध्ययन त्वरित होऊन त्यांत याची गति झाली.

१. हा सफरीकामांत शिरतो (इ. स. १४६१)

असा गुणसंपन्न होऊन, चवदा वर्षांच्या वयांत समुद्रावरील सफरी कामांत शिरून यास इतक्या महत्वास चढविण्याविषयीं कारणभूत असा जो समुद्र त्याच्या ठायीं यानें आपला वर्तनक्रम आरंभिला. भूमध्यसमुद्राच्या ज्या बंदरांस कोलम्बसाच्या देशचे लोक ह्मणजे जेनवा देशांत राहणारे वारंवार जात असत, त्याच बंदरीं हा प्रथम जाऊं लागला. परंतु हें कृत्य याच्या चपल मनास फारच स्वल्प याजकरितां यानें उत्तरेकडील समुद्राकडे पर्यटन केलें, आणि हा इ. स. १४६७ ऐस्लान्दाच्या किनाऱ्याच्या प्रदेशीं गेला. तेथें इंग्लिश लोक व दुसरे लोक मासे धरण्याच्या कामाकरितां नुकतेच जाऊं लागले होते. त्या काळीं नौकागमन व्यापार हा पराक्रमाचा उद्योग होय, असें चोर्हीकडे मानूं लागले होते. याकरितां कोलम्बस, ऐस्लान्द बेट ज्याला प्राचीन कालचे लोक सरशेवटची मर्यादा मानीत, त्याच्या पलीकडे जाऊन तेथून ध्रुववृत्तामध्ये

कितीएक अंशपर्यंत गेला. यानें समुद्रपर्यटन केलें तेणेंकरून याची अपूर्व दर्शनाची हौस पूर्ण होऊन यास तादृश संपत्तीची प्राप्ति न होतां याच्या नाविकविद्येच्या ज्ञानाची मात्र वृद्धि झाली. नंतर याच्या नावाचा व याच्याच कुळांतला एक गलबताचा सरदार मोठा नामांकित होता, त्याच्या जवळ हा चाकरीस राहिला. तो मनुष्य, आपल्या पदरच्या खर्चावर थोडींशीं लढाऊ गलबतें आपल्या ताब्यात ठेवून, कोणे समर्थी व्यापारामध्यें आपल्या देशाची बरोबरी करणारे जे विनीशिअन लोक यांजवर, व कोणे समर्थी मुसलमान लोकांवर, गलबतें हाकारून जाई, तेणेंकरून त्यानें संपत्ति आणि लौकिक हीं दोनही संपादन केलीं होती. ह्या सरदाराजवळ कोलम्बस कितीएक वर्षेपर्यंत राहिला होता. खलाशाच्या कामांत माहितगारी चांगली ह्मणून जशीं कोलम्बसाची प्रख्याति होती, त्याप्रमाणेंच याच्या धैर्याचीहि प्रसिद्धि असे. एके वेळेस असें झालें, कीं पोर्तुगाल देशच्या किनाऱ्याच्या दूर नेथर्लान्द देशापासून पुष्कळ माल भरून कांहीं विनीशिअन लोक तारवें नेत होते; त्यांबराबर निकराची लढाई होत असतां याच्याकडे ज्या तारवाचें काम होतें तें तारूं, शत्रूच्या ज्या तारवाशीं भिडून लढत होतें त्यासुद्धां पेटलें. अशा मोठ्या भयप्रद प्रसंगी, याचा निर्भयपणा आणि धारिष्ट यांनीं यास सोडिलें नाहीं. यानें समुद्रांत उडी टाकून तेथें एक वल्हें तरंगत होतें त्यास गच्च धरून त्याच्या आश्रयानें, व आपल्या पोंहण्याच्या सफाईनें, तेथें दोन तीन कोसांवर किनाऱ्यास लागून, ज्यापासून पुढें मोठमोठे पराक्रम घडायचे होते असा जो आपला जीव तो वांचविला.

✱

२. हा पोर्तुगीज लोकांची चाकरी पत्करितो

प्रवास करण्यापुरतें बल याच्या अंगीं येतांच, हा लिस्बोन एथें निघून गेला. तेथें याच्या देशचे बहुतेक लोक राहत असत. याचे गुण व बुद्धिकौशल्य, यांविषयीं त्यांच्या मनांत लवकरच हितावह विचार वागूं लागले, ह्मणून त्यांनीं यास आग्रह करून विनंती केली कीं, या राज्यांत आपण राहावें कारण नाविकविद्येंत जी आपली कुशलता व प्रवीणता याहींकरून आपण एथें उदयास आल्यावांचून राहणार नाहीत नवीन देश पाहण्याची ज्यांस फार आवड, अथवा आपली प्रसिद्धि व्हावी म्हणून ज्यांस फार इच्छा, असे जे उद्योगी पुरुष यांचें फार मन लागायाजोगा पोर्तुगीज लोकांच्या दरबारांत त्या काळीं रोजगार असे. कोलम्बसास जो याच्या मित्रांनीं बुद्धिवाद सांगितला तो यानें चांगला कान देऊन ऐकिला; आणि पोर्तुगाल देशची एक संभावित स्त्री यास थोर मानूं लागल्यावरून तिजबरोबर यानें लग्न केलें, आणि लिस्बोन शहरांत स्थायिक होऊन राहिला.

या संबंధामुळें सफरी कामापासून कोलम्बस मोकळा झाला असे नाही, तर तेणेंकरून उलटें यास जें नाविक विद्येचें ज्ञान होतें तें वाढवून त्या ज्ञानाची आणखी वृद्धि करावी, अशी इच्छा उत्पन्न झाली. कोलम्बसाची बायको बार्थोलोमेअेपेरेस्त्रेल्लो याची मुलगी होती. प्रिन्स हेन्री यानें प्रथम गलबतांतून स्वाऱ्या केल्या त्या वेळेस जे सरदार नेमिले होते त्यांमध्ये पेर्रेस्त्रेल्लो हा होता. त्यानें, हेन्रीच्या आश्रयानें पोर्तोसान्तो आणि मडेरा हीं दोन बेटें शोधून काढून तीं वसिवलीं.

✱

३.पेरेस्त्रेल्लोचे दर दिवसाचे वृत्त आणि समुद्रकिनाऱ्याचे नकाशे यास प्राप्त होतात.

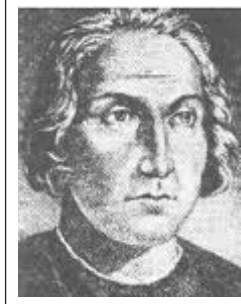

पेरेस्त्रेल्लो नाविकशास्त्रामध्ये पुरा माहितगार होता. तो देशपर्यटन करीत असता त्याने जे दर दिवसाचे वृत्त लिहून ठेविले होते ते, व जे समुद्रकिनाऱ्याचे नकाशे काढिले होते ते, सर्व कोलम्बसास प्राप्त झाले. त्याने त्या नकाशांचा मन लावून अभ्यास केला आणि वर्णने वाचिली, तेव्हा तर ते देश पाहण्याविषयी अनिवार्य उत्कंठा झाली. ती उत्कंठा तृप्त करण्याविषयी हा समुद्रातून मडेरा बेटास गेला, आणि कितीएक वर्षेपर्यंत त्या बेटाबराबर, व कानेरी बेटे, आझोर्झ बेटे, गीनि देशांतील सर्व वसाहतीच्या जागा, आणि पोर्तुगीज लोकांनी आफ्रिका खंडांत जितकी स्थले शोधून काढिली होती त्या सर्वाबराबर व्यापार करीत असे.

✱

४. या शोधांचे फल

त्या वेळीं, जलमार्गानें पृथ्वीवरील ज्या ज्या प्रदेशीं व्यापार चालत असें त्या त्या प्रदेशीं कोलम्बसानें गलबतांतून पर्यटनें केलीं. अशा नानाप्रकारच्या

Kolumbus

पर्यटनांमुळे यास जी माहितगारी झाली होती, तिच्या योगानें यूरोप खंडामध्ये जे नाविक विद्येमध्ये अत्यंत कुशल होते त्यांत याची गणना होऊं लागली. परंतु इतक्या प्रशंसेनें याचें समाधान न होऊन यास जी महत्पदप्राप्तीची इच्छा होती तिणेंकरून याचें लक्ष कांहीं अधिक संपादन करण्याकडे लागलें. पोर्तुगाल देशांतील नाविक लोकांचें पर्यटन सफल होऊं लागल्यामुळे अपूर्व दर्शनाची इच्छा आणि ईर्ष्या हीं जागृत झालीं; आणि ज्याहींकरून पोर्तुगीज लोकांनी शोध केले व ज्यांपासून नवीन अचाट कृत्य आरंभिलें असतां सिद्धीस जाईल अशा त्यांस उम्रेदी आल्या, त्या गोष्टींचा सर्व विद्वान् लोक विचार करूं लागले. पोर्तुगीज लोकांनीं ज्यावरून शोध करण्याच्या युक्ति बांधिल्या तें तत्व, आणि ज्या रीतीनें शोध चालविले ती रीति, या दोन गोष्टींच्या विचाराकडेस, स्वभावतः शोधक, खोल विचार करण्यास समर्थ, आणि नवीन पराक्रमाच्या कृत्यांविषयीं तत्पर, असें जे कोलम्बसाचें मन, तें बहुधा इतकें लागलें, कीं तेणेंकरून पोर्तुगीज लोकांची युक्ति सुधारायास, आणि आजपर्यंत जे शोध करायास त्यांनीं वृथा प्रयत्न केले होते, ते तडीस न्यावयास, उपयुक्त अशी कल्पना हा प्रथम योजूं लागला.

*

५. हिंदुस्थानास जाण्याकरिता नवीन मार्गाची कल्पना बांधिली

समुद्रांतून हिंदुस्थान एथें जाण्याकरितां मार्ग शोधून काढणें, हाच काय तो त्या काळचा मुख्य हेतु होता. आणि पोर्तुगीज लोकांनीं केपडेवेर्ड ह्याणून आफ्रिका खंडाच्या पश्चिम टोंकास ज्या वेळीं वळसा घातला त्या वेळेपासून जितकीं पर्यटनें झालीं, तितक्यांमध्ये त्या हेतूकडेसच त्यांचें लक्ष होतें. त्या गोष्टी-ची आफ्रिका खंडांत जितके शोध केले, त्याच्याशीं तुलना करून पाहतां ते शोध जमेस धरायाजोगे नाहींत असें दिसलें. हिंदुस्थानांतील फार पिकाऊ जमीनीची व तेथील द्रव्याची बहुतकाळापासून माहिती होती; तेथील मसाले व दुसरे किंमतवार जिन्नस यांची सर्व यूरोप खंडांत फार इच्छा असे. या व्यापारांत विनीशिअन लोक अगदीं गढून गेले होते, तेणेंकरून त्यांस अतिशय संपत्ति प्राप्त झाली, यामुळें सर्व अन्यदेशींच्या लोकांत त्यांच्याविषयीं हेवा उत्पन्न झाला. ज्या देशीं जाण्यास पोर्तुगीज लोकांची इच्छा होती त्या देशांत जावयास नवा रस्ता शोधून काढण्याविषयीं ते कितीही तत्पर असोत, परंतु ते दक्षिणेकडेस मात्र जाऊन त्या रस्त्याकरितां शोध करीत होते, व आफ्रिका खंडाच्या दूरच्या टोंकाभोंवतीं गलबतें हाकारल्यावर हिंदुस्थानांत पोहोंचूं अशी आशा बाळगीत होते. तथापि हा मार्ग अज्ञातच होता. आणि तो जरीं शोधून काढिला असता तरीं त्याच्या अतिशय दूरपणामुळें युरोप खंडांतून हिंदुस्थानांत जाणें ह्याटलें ह्याणजे त्या काळीं तें एक मोठें दुर्घट आणि सिद्धीस न जाण्याजोगें कृत्य आहे, असें दिसलें असतें. केपनोन यापासून विषुववृत्तापर्यंत जाण्याच्या कामांत पन्नास वर्षे मोडलीं; त्यापेक्षां त्या स्थलापासून हिंदुस्थानांत जावयास दूरचें जें समुद्रपर्यटन तें सिद्धीस नेण्याकरितां फारच काळ लागेल; तशांत पोर्तुगीज लोक ज्या मार्गानें जात तो मार्ग असा अशाश्वत, जोखिमीचा आणि फार त्रासदायक, असा कोलम्बसानें विचार करितांच, हिंदुस्थान एथें जाण्याकरितां जवळचा असून सरळ असा रस्ता निघेल किंवा नाहीं याविषयीं स्वभावतः तो विचार करूं लागला. नाविकविद्येच्या सिद्धांतांत व ते सिद्ध करण्यांत जें यास चांगलें ज्ञान होतें त्यामुळें जी जी

कल्पना याच्या मनांत येई तिचा फार वेळ आणि पुर्तेपणीं विचार करून, व प्राचीन ग्रंथकारांचे तर्क आणि सूचना यांमध्ये व अर्वाचीन कालच्या नावाडी लोकांच्या प्रत्यक्ष पाहण्यामध्ये विचारपूर्वक तारतम्य पाहून, शेवटीं कोलम्बसानें असा सिद्धांत केला कीं, आट्लान्तिक महासागरांतून नीट पश्चिमेकडे गलबत हाकारून गेलें असतां जे नवीन देश, फार विस्तीर्ण जो हिंदुस्थान देश त्यामध्ये असावेत असा संभव होतो, त्यांचा निखालस शोध लागेल.

✱